

РОЗДІЛ III

Соціальна філософія та філософія історії

УДК 165.745:316.77

Юрій Борейко

Повсякденність як модус соціального буття

У статті досліджено повсякденність як форму існування соціальної реальності, характерні ознаки якої – зв'язок із практичною діяльністю, прагматичність, комунікативність, персоніфікація, інтерсуб'єктивність, повторюваність, стереотипність, зрозумілість. Осмислення соціального змісту, типів та форм повсякденності, структури й внутрішніх елементів у їх взаємозв'язку дає змогу розглядати повсякденне життя людей як одну з форм існування соціальної реальності.

Ключові слова: повсякденність, життєвий світ, соціальна реальність, повторюваність, комунікативність, інтерсуб'єктивність.

Постановка наукової проблеми та її значення. Хоча повсякденне знання поступається науковому, проте тонкі засоби осягнення світу та конструювання його образів виникають у сфері повсякденності. Від повсякденності значною мірою залежать формування й кристалізація наукових узагальнень, уточнень, які породжені та накопичені в людському досвіді. Розуміння цієї обставини привело до надання повсякденності особливого наукового статусу протягом кількох останніх десятиріч.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Кожна із сучасних галузей гуманітарного знання, що вивчає повсякденність, розв'язуючи певні завдання, розуміє її відповідно до свого кута зору, володіє власним дослідницьким інструментарієм та методологією вивчення. Різноманітні грані повсякденності досліджено в працях П. Бергера, М. Блока, Ж. Бодрійяра, Ф. Броделя, Ю. Габермаса, Г. Г. Гадамера, М. Гайдеггера, М. Галушко, А. Гуревича, Е. Гусерля, Н. Еліаса, О. Золотухіної-Аболіної, А. Камю, І. Карпенка, І. Касавіна, В. Лелеко, Ю. Лотмана, Т. Лукмана, Н. Лумана, І. Полякова, І. Рудакова, Л. Савченко, Ж.-П. Сартра, Л. Февра, З. Фрейда, Н. Хамітова, А. Хеллер, А. Шюца, С. Щавелева та ін.

Мета статті – дослідити особливості повсякденності як форми існування соціальної реальності. Основне **завдання** цієї праці – з'ясування соціального змісту, типів та форм повсякденності, структури й внутрішніх елементів у їх взаємозв'язку.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У спробах осмислення повсякденності виокремлено її природну (тілесну) й соціальні детермінації, залежність від душевної складової частини особистості та її мотиваційних установок, стереотипний і ритуалізований характер повсякденності, провідна роль трудової діяльності в повсякденному житті особистості та суспільства, необхідність регуляції емоцій і раціональної побудови повсякденності. Проте, за оцінкою вчених, у більшості наукових праць уявлення про повсякденність мають негативний відтінок. Під повсякденністю розуміли щось нелогічне, вимушене, яке тяжіє над людиною, викликає невтомну турботу й тривогу про особистий добробут і рівновагу. Однак значимість дослідження повсякденності зростає у зв'язку із серйозними змінами в розумінні повсякденності в низці людинознавчих дисциплін [9, с. 19].

Що ж слід розуміти під поняттям «повсякденність»? Із цього приводу існує безліч думок та концепцій, найбільш значущі з яких, хоча й різняться між собою, проте все ж мають точки дотику в розумінні цієї проблеми. Усі дослідники більшою чи меншою мірою погоджуються, що повсякденність – це особлива сфера досвіду. Так, Е. Гуссерль частково ототожнював життєвий світ зі

світом повсякденного досвіду, наївною суб'єктивністю, тобто зі світом природної установки. Життєвий світ, за Е. Гуссерлем, – це значимий для людини світ початкових допредикативних істин, очевидностей, що конститууються в діяльності трансцендентальної суб'єктивності [4].

А. Шюц використовував поняття «повсякденність» як соціологічну категорію, яка описує трансцендентально-філософський життєвий світ або трансцендентально-філософські уявлення життєвого світу. Учений розглядав повсякденність як продукт взаємодії людини з об'єктивним світом. «Із самого початку, – зазначає А. Шюц, – повсякденність постає перед нами як смисловий універсум, сукупність значень, які ми повинні інтерпретувати для того, щоб знайти опору в цьому світі, прийти до згоди з ним» [16, с. 130]. Будучи однією зі сфер реальності, «кінцевих сфер значень», повсякденність є первинною стосовно інших сфер. Повсякденність постає «верховною реальністю», оскільки людина живе в повсякденності, завжди неминуче в неї повертається. Аналізуючи властивості повсякденних мислення та діяльності, А. Шюц простежує перехід від безпосереднього особистого досвіду індивіда до соціального як об'єктивного, тобто з'ясовує, як повсякденне життя стає полем, у якому відбувається конструювання соціального світу.

За А. Шюцем, повсякденність – це сфера людського досвіду, якій властива особлива форма сприйняття й осмислення світу, що виникає на основі трудової діяльності. Ця сфера володіє такими характеристиками, як упевненість в об'єктивності та самоочевидності світу та соціальних взаємодій, а її найважливішою рисою є активна увага. А. Шюц протиставляє повсякденність як «денну свідомість» сну – як нічному, нечіткому стану внутрішнього світу індивіда. За А. Шюцем, одна з основних характеристик повсякденності – інтерсуб'єктивність, оскільки світ постає перед людиною в її власному переживанні та інтерпретації. Проте будь-яка така інтерпретація ґрунтується на попередньому особистому досвіді ознайомлення зі світом чи за посередництвом соціалізації. «Цей досвід у формі “наявного знання” (knowledge at hand) постає схемою, із якою ми співвідносимо всі наші сприйняття й переживання» [16, с. 129].

На проблемах ірраціональних компонентів повсякденності значну увагу сконцентрували представники психоаналізу. Зокрема, на думку З. Фрейда, сексуальність й агресія, пригнічені соціальними нормами, призводять до неврозів, які в повсякденному житті виявляються у вигляді нав'язливих дій, ритуалів, застережень, описок, сновидінь, зрозумілих лише самій людині. Називаючи це «психопатологією повсякденного життя», З. Фрейд уважав, що, чим більше людина змушена пригнічувати свої бажання, тим більше прийомів захисту вона використовує в повсякденному житті. За З. Фрейдом, способами зняття нервової напруги є витіснення, проекція, заміщення, раціоналізація, реактивне утворення, регресія, сублімація, заперечення [11].

Представники французької історичної школи, що склалася навколо журналу «Аннали», організованого М. Блоком і Л. Февром, вивчали особливості свідомості не видатних історичних особистостей, а великих груп людей і вплив свідомості на розвиток історії та суспільства. «Анналисти» досліджували ментальність людей, матеріальну грань їх повсякденності. Зокрема, з іменем Ф. Броделя пов'язана тематизація проблеми повсякденності в історичному пізнанні. Науковець трактував минуле як послідовність «довготривалих періодів», складником яких був повсякденний компонент. Він писав що, єдиний спосіб вивчення повсякденного існування людини полягає в дослідженні її речей – їжі, житла, одягу, предметів розкоші, збрарядь, грошових одиниць, планів сіл і міст [2].

Німецький соціолог Н. Еліас зробив спробу визначення поняття «повсякденність», протиставляючи його категорії неповсякденності. У статті «Про поняття повсякденності» він виокремив вісім дихотомій чи бінарних опозицій: 1) повсякденність як протилежність святу; 2) повсякденність як рутинна (на відміну від надзвичайних сфер суспільства); 3) повсякденність як трудовий день – на протигагу життєвому безтурботному світу буржуазії, що живе в розкоші та неробстві; 4) повсякденність як життя народних мас, порівняно із життям високопоставлених осіб; 5) повсякденність як сфера буденних подій, галузь ординарних, дрібних справ; 6) повсякденність як приватне життя (сім'я, кохання, діти), на відміну від професійного чи офіційного життя; 7) повсякденність як сфера правдивих, звичайних, природних, нерелективних переживань на протигагу штучним, раціональним, науковим переживанням і думкам; 8) повсякденність як буденна свідомість, тобто наївна, непродумана, на відміну від рефлексивного мислення та контрольованих емоцій [17].

Дослідниця історії повсякденності А. Хеллер основним у повсякденності вбачала індивідуальне відтворення. За її визначенням, повсякденне життя – це сукупність діяльності індивідів, спрямованої

на їх відтворення, що створює умови й для суспільного відтворення. На думку А. Хеллер, оскільки індивід або суспільство не може жити без репродукції, то в кожному суспільстві існує повсякденне життя [18, с. 250]. Отже, головними функціями повсякденності вважаються збереження, виживання, відтворення людини й суспільства, що й робить її соціогенетичним процесом цивілізації.

У дослідження проблем повсякденності значний внесок зробив М. Хайдеггер, який відокремлює наукове буття від повсякденного, вважаючи останнє позанауковим простором існування людини. Повсякденне життя людини наповнене турботою з приводу відтворення себе у світі як живої істоти, а не тієї, яка мислить. Світ повсякденності вимагає постійного повторення необхідних турбот, які пригнічують творчі пориви особистості, оскільки постають негідним рівнем існування. М. Гайдеггер, аналізуючи основи людського існування, визначив повсякденність як спосіб екзистенціювання, сутність якого полягає в присутності (Dasein) – тут-буття. Мислитель уявляє повсякденність у вигляді модусів «балаканини», «двозначності», «цікавості», «заклопотаного влаштування» тощо, які далекі від справжнього людського, тому повсякденність має негативний характер, а повсякденний світ загалом постає світом фальші, безпідставності, розгубленості та публічності («балаканина», зокрема, є порожньою безпідставною мовою). М. Гайдеггер зазначає, що людину постійно супроводжує заклопотаність сьогоденням, яка перетворює її життя в боягузливі турботи, у животіння повсякденності [15, с. 33].

Ю. Габермас, зберігаючи властиве феноменологічному напряму розуміння життєвого світу як універсального смислового горизонту, контексту, що не обговорюється, не ототожнює життєвий світ із повсякденністю та соціальним світом. Хоча злагода в повсякденності можлива завдяки спільному для всіх життєвому світу, вона досягається не з приводу життєвого світу, а його ситуацій і фрагментів. У повсякденності Ю. Габермас виокремлює поле нетематизованого – життєвий світ, і поле тематизованого, із приводу чого можна сперечатися, досягати або не досягати згоди. Об'єкти, які потрапляють у поле тематизованого, належать трьом світам – світу речей, що об'єктивно існують, світу суб'єктивних переживань, соціальному світу легітимно впорядкованих міжособистісних відносин. Ці сфери людина може обговорювати в процесі комунікації, спиратися на їх стан і події, апелювати до них. Отже, Ю. Габермас пропонує рефлексивну форму комунікації як особливий рівень повсякденної комунікації дорослої людини, де за допомогою дискурсу й рефлексії долається наївність повсякденної практики. Доросла людина, вважає науковець, переходить від дії, регульованої нормами, до дискурсу, що позбавляє в очах індивіда соціальний світ його природної стабільності [13].

Важливе значення для розуміння повсякденності має філософська теорія Ю. Габермаса про природу комунікації, вихідним пунктом якої постає комунікативна дія, що не зводиться лише до комунікації, а охоплює всі види інтеракцій, які здійснюються спільно й узгоджено з іншими людьми [14]. За Ю. Хабермасом, поняття комунікативної дії вимагає, щоб актори розглядалися як суб'єкти, котрі розмовляють і слухають, пов'язані будь-якими відносинами з «об'єктивним, соціальним або суб'єктивним світом», висувують домагання щодо значимості розмови, думають про те, у чому переконані. З огляду на це ставлення окремих суб'єктів до світу завжди опосередковане та релятивоване можливостями комунікації з іншими людьми, їхніми дискусіями й здатністю до досягнення згоди. Дійова особа може висувати претензії щодо істинності висловлювання, його правильності, тобто легітимності в певному нормативному контексті та правдоподібності (намір мовця адекватно виражений у його висловлюванні), що реалізуються в процесі дискурсу.

У межах постмодернізму повсякденність не є предметом філософського аналізу, маючи мозаїчний характер й охоплюючи лише окремі моменти буття людини. Одночасно з появою на Заході ідеї про настання суспільства достатку висновки про сучасність у працях філософів та соціологів визначає сфера повсякденності. Повсякденність стає об'єктом глобального регулювання, оскільки споживання потрапляє у все більшу залежність від масового виробництва й виконує функцію регульованого попиту на продукцію виробництва. Проникнення регулювання у сферу повсякденності призвело до появи нових суперечностей між масою споживачів і технобюрократичними центрами, що мають вирішальний вплив на суспільне життя.

Поряд з іншими мислителями Ж. Бодрійяр вважає відправним пунктом своїх міркувань сферу повсякденності з акцентом на споживання. Він робить висновок про те, що споживання як нова сфера суспільно-виробничої раціоналізації одночасно є втратою смислів та грою знаків, життям у всесвіті знаків. Критицизм Ж. Бодрійяра закінчується не заклик до нових суспільних сил, а надією

на певні катастрофічні втручання, тектонічні зрушення суспільного ґрунту, що зруйнують знаковий світ західної людини й повернуть її у світ реальних речей і відносин. Предметом його розгляду виступає лише знакове споживання, що стало своєрідною мовою спілкування між людьми. Споживання в Ж. Бодрійяра поширюється не лише на речі, а й на час, простір, природу, усе оточення людського життя, у тому числі й на образи, що створюються засобами масової інформації [1].

Екзистенціалізм убачає в повсякденності не лише звичне існування, що повторює стереотипи, а й потрясіння, розчарування, пристрасті, які існують саме в повсякденному світі. Найважливіші екзистенційні проблеми – пошук сенсу, смерть, сором, страх, любов – є також проблемами існування особистості. Ж.-П. Сартр, який висунув ідею абсолютної свободи й абсолютної самотності людини серед інших людей, вважає, що саме вона несе відповідальність за фундаментальний проект свого життя. Будь-яка невдача – це наслідок вільно обраного шляху, тому марно шукати винних [10]. А. Камю надає повсякденному життю характеристик абсурдності, безглуздості, невіри в Бога та індивідуальне безсмертя. Як і Ж.-П. Сартр, цей учений покладає відповідальність за своє життя на саму людину [6].

Е. Фромм надавав життю людини безумовного сенсу, виокремлюючи основні способи її існування – володіння й буття. Принцип володіння – це установка на оволодіння матеріальними предметами, людьми, власним «Я», ідеями та звичками. Володінню протистоїть буття, яке означає справжню причетність до всього, що існує, утілення в житті всіх своїх здібностей. Реалізація принципів буття й володіння спостерігається на прикладах повсякденного життя – бесіди, пам'яті, влади, віри, любові тощо. Ознаками володіння, на думку Е. Фромма, виступають відсталість, стереотипність, поверховість, натомість властивості буття – це активність, творчість, зацікавленість. Сучасний світ характеризується установкою на володіння, що зумовлено існуванням приватної власності [12].

Представник герменевтики – Г. Г. Гадамер – акцентує увагу на життєвому досвіді людини, який, на думку вченого, людина повинна набувати самостійно за допомогою спростування застарілого досвіду. Справжній досвід готує людину до усвідомлення обмеженості свого буття, є досвідом власної історичності. Г. Г. Гадамер вважає лише видимістю переконання, що все можна переробити, що на все є час і все повторюється. Адже людина постійно переконується на власному досвіді, що нічого не повторюється, а сподівання й плани смертних істот є кінчними та обмеженими [3].

Як бачимо, теоретичні положення повсякденності обґрунтовуються різними методологічними засадами, які стосуються широкого спектра напрямів сучасного соціогуманітарного знання. Дослідження повсякденності з погляду різних наукових напрямів дає розрізнені уявлення про цей феномен соціальної реальності, хоча й містить багатий матеріал для його інтерпретації. Очевидно, що на сучасному етапі не подолані стихійність та суперечливість використання поняття «повсякденність», наслідок чого – уключення до смислового поля повсякденності різноманітних зрізів реальності. Наявність різних підходів до визначення повсякденності зумовлює необхідність систематизації наявних даних і формування комплексного підходу до проблеми повсякденності, що передбачає міждисциплінарні контакти й запозичення.

Отже, повсякденність, що зазнавала зневажливого ставлення дослідників протягом тривалого часу, сьогодні виступає об'єктом наукового пошуку, у тому числі й філософської рефлексії. На переконання І. Касавіна та С. Щавелева, вислів «повсякденність» усе більше претендує на статус філософської категорії. Цей конструкт, що прийшов до нас із повсякденного слововжитку, дає змогу «схопити» суб'єктивність – головне, що відрізняє людину від усіх інших істот. Це поняття дає можливість подолати жорстку суб'єкт-об'єктну дихотомію й відобразити світ зсередини певної людської ситуації [7].

У контексті міждисциплінарного синтезу повсякденності І. Касавін і С. Щавелев виокремили діяльнісно-подієвий, предметно-речовий та тілесно-поведінковий аспекти. Повсякденність постає статистичним образом світу, у якому штучно призупинені креативні, інноваційні процеси, натомість вирізняються стабільні підстави життєдіяльності людини (традиції, ритуали, стереотипи, категоріальні схеми), що не піддаються сумніву. Водночас дослідники здійснюють паралельний процес «розповсякденювання», потягу до піднесеного й трансцендентного. На їхню думку, повсякденність володіє рисами сакральності, екстраординарності, завдяки чому індивід має можливість пов'язати свою повсякденну діяльність із високою ідеєю чи ідеалом [7].

Події повсякденного життя, на думку В. Лелеко, є формою прояву певного способу життя з його усталеними справами, вчинками, заняттями, що повторюються день у день. Стабільність повсякденного життя протистоїть випадковостям і несподіванкам, які можуть зламати, знищити сформований спосіб життя, звичну нормативну повсякденність [8, с. 113]. В. Лелеко належить одна з перших спроб виявлення й теоретичного обґрунтування структури та рівнів повсякденності в межах комплексного соціолого-культурологічного підходу. Учений досліджує культурні смисли основних зон повсякденного простору: тіла людини, дому, поселення, аналізує простір повсякденності і його речове наповнення.

На людській повсякденності як особливому духовному й душевному досвіді наголошує О. Золотухіна-Аболина, яка розглядає феномен повсякденності та його місце в культурі. Автор розмірковує над конкретними способами переживання буденного життя – пристрастями, екзистенційними станами й життєвими проектами, що притаманні кожній людині. Предметом екзистенційної рефлексії дослідниці постають радість, нудьга, любов, страх, тривога, лінощі тощо. О. Золотухіна-Аболина, звертаючись до філософсько-світоглядних проблем людини в повсякденному житті, аналізує вірогідність поєднання цінностей буденного емпіричного світу та релігійно-духовного ідеалу [5]. Аналізуючи повсякденність, науковець виокремлює кілька значень цього поняття: емпіричне життя, перебування людини в чуттєво-матеріальному світі; стандартизований і нормований зріз емпіричного життя, світ правил, циклів, стереотипів; сфера узгоджених дій, поведінки, у якій усі взаємопов'язані та інтерпретують світ разом. Основними характеристиками повсякденності дослідниці вважає нормальність (звичайність), прагматичність, повторюваність і зрозумілість. Проте повсякденність, на думку О. Золотухіної-Аболиної, не зводиться до рутинності й буденності, а є багатогранною та багатоликою. Повсякденність містить простір для непрагматичної поведінки, гри, споглядання, філософствування, витання в мріях і фантазіях [5, с. 26–32].

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, складність визначення повсякденності зумовлена тим, що світ повсякденності не підлягає чіткій формалізації та не має сталих інститутів і механізмів вияву. Повсякденність виявляється в системі перетинів, зв'язків, стосунків, що з'єднують різноманітні сфери життєвого світу. Вона містить у собі широке коло предметів, відносин і явищ, які складно обмежувати й ранжувати за ступенем значущості. Повсякденність не є застиглим, назавжди заданим середовищем, натомість вона характеризується мінливістю, конструктивністю та креативністю. Хоча людина залежна від матеріально-речового оточення конкретного історичного часу, проте вона водночас може впливати на нього, упроваджувати в повсякденність певні інновації, які, об'єктивуючись у знову створених матеріальних об'єктах, сприяють виникненню нової системи зв'язків і відносин. Перспективу наступних досліджень вбачаємо у вивченні повсякденності релігії в структурі життєвого світу особистості.

Джерела та література

1. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры / Ж. Бодрийяр ; пер. Е. А. Самарской. – М. : Республика ; Культурная революция, 2006. – 269 с.
2. Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм XV–XVIII вв. В 3 т. Т. 1. Структуры повседневности: возможное и невозможное. – М. : Весь мир, 2007. – 592 с.
3. Гадамер Х.-Г. Истина и метод: основы философской герменевтики / Х.-Г. Гадамер ; пер. с нем., общ. ред. и вступ. ст. Б. Н. Бессонова. – М. : Прогресс, 1988. – 704 с.
4. Гуссерль Э. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология / Э. Гуссерль ; пер. с нем. Д. В. Складнева. – СПб. : Фонд Ун-т : Владимир Даль, 2004. – 398 с.
5. Золотухина-Аболина Е. В. Философия обыденной жизни. Экзистенциальные проблемы / Е. В. Золотухина-Аболина. – Ростов н/Д : Феникс ; ЛРНЦ Феникс, 1994. – 139 с.
6. Камю А. Бунтующий человек / А. Камю. – М. : Радуга, 1990. – 464 с.
7. Касавин И. Т. Анализ повседневности [Электронный ресурс] / И. Т. Касавин, С. П. Щавелев. – Режим доступа : <http://journal.iph.ras.ru/alltag.doc>
8. Лелеко В. Д. Пространство повседневности в европейской культуре / В. Д. Лелеко ; Санкт-Петерб. гос. ун-т культуры и искусств. – СПб. : [б. и.], 2002. – 320 с.
9. Полякова И. П. Повседневность в социально-философском контексте: теоретико-методологический анализ) : автореф. дис. ... д-ра филос. наук : спец. 09.00.11 – социальная философия / Полякова Ирина Павловна ; Моск. гос. техн. ун-т им. Н. Э. Баумана. – М., 2011. – 46 с.
10. Сартр Ж.-П. Экзистенциализм это гуманизм / Ж.-П. Сартр // Сумерки богов. – М. : Политиздат, 1989. – С. 319–344.

11. Фрейд З. Психопатология обыденной жизни / З. Фрейд ; пер. с нем. О. Медем. – М. : Азбука, 2008. – 224 с.
12. Фромм Э. Иметь или быть? / Эрих Фромм. – М. : Прогресс, 1986. – 238 с.
13. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие / Ю. Хабермас ; пер. с нем. под ред. Д. В. Складнева. – СПб. : Наука, 2000. – 380 с.
14. Хабермас Ю. Теория коммуникативного действия / Ю. Хабермас // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 7 : Филология. – 1993. – № 4 – С. 43–63.
15. Хайдеггер М. Время и бытие : статьи и выступления / М. Хайдеггер ; пер. В. В. Бибихина. – М. : Республика, 1993. – 447 с.
16. Шюц А. Структура повседневного мышления / А. Шюц // Социологические исследования. – 1988. – № 2. – С. 129–137.
17. Elias N. Zum Begriff des Alltags / N. Elias // Materialien zur Soziologie des Alltags. Westdeutscher Verlag. Koelner Zeitschrift fuer soziologie und sozialpsychologie. – 1978. – S. 22–29.
18. Heller A. Das Alltagsleben / A. Heller // Materialien zur Soziologie des Alltags. – Kuhn, 1978.

Борейко Юрий. Повседневность как модус социального бытия. В статье исследуется повседневность как форма существования социальной реальности. Сложность определения повседневности обусловлена отсутствием четкой формализации и постоянных институтов и механизмов проявления. Повседневность проявляется в системе пересечений, связей, отношений, соединяющих различные сферы жизненного мира. Она включает в себя широкий круг предметов, отношений и явлений, которые сложно ограничивать и ранжировать по степени значимости. Повседневность не является застывшей, навсегда заданной средой, однако она характеризуется изменчивостью, конструктивностью и креативностью. Человек не только зависим от материально-вещественного окружения конкретного исторического времени, но и влияет на него, внедряет в повседневность определенные инновации, которые, объективируясь во вновь созданных материальных предметах, способствуют возникновению новой системы связей и отношений. Повседневность является частью социальной реальности, определенной целостностью духовно-ментального и материального, необходимым условием общественной жизни, разворачивается в социальном пространстве и времени в сферах быта, труда и отдыха с помощью различных видов деятельности. Осмысление социального содержания, типов и форм повседневности, структуры и внутренних элементов в их взаимосвязи позволяет рассматривать повседневную жизнь людей как одну из форм существования социальной реальности. В течение жизни человека повседневность изменяется, поскольку изменяются цель деятельности и условия ее достижения. Существование человека наполнено обязанностями перед собой, семьей, обществом, государством, человечеством. Совокупность забот и обязанностей создает «напряжение повседневности», которая, по мнению многих ученых, во все времена была и остается толчком к цивилизации и рационализации. Повседневность предстает сферой эмпирической жизни человека, характерными признаками которой являются связь с практической деятельностью, прагматичность, коммуникативность, персонификация, интересубъективность, повторяемость, стереотипность, понятность. Как совокупность темпорального и топологического опыта человека повседневность реализуется в пространственно-временных координатах. Основные функции повседневности заключаются в сохранении, выживании, воспроизведении человека, общества, культуры. Повседневность и неповседневность тесно связаны, поскольку являются компонентами жизненного мира человека. Посредством повседневности достигается стабильность общества и трансляция социокультурного опыта, а сфера неповседневного обеспечивает инновации и социокультурные трансформации.

Ключевые слова: повседневность, жизненный мир, социальная реальность, повторяемость, коммуникативность, интересубъективность.

Boreiko Yuri. Everyday Life as a Modus of Social Existence. The article is devoted research of everyday life as form of existence of social reality. The complexity of determination of everyday life is predefined by absence of clear formalization and permanent institutes and mechanisms of discovering. The everyday life is found in the system of intersections, connections, relationships that connect different areas of the lives world. It includes a wide range of objects, relations and phenomena that are difficult to limit and rank by the degree of significance. The everyday life is not static, forever set environment, but it is characterized by variability, constructivity and creativity. Human does not only depend on the financial and material environment a particular historical time, but also influences it, inculcates certain innovations in everyday life, which objectified in the newly created material things, contribute to the emergence of a new system of connections and relationships. The everyday life is part of social reality, some spiritual and mental integrity and material, a necessary condition for social life that takes place in the social space and time in the fields of life, work and leisure through various activities. The comprehension of social content, types and forms of everyday life, structure and internal elements, in their intercommunication allows to examine everyday life of people as one of forms of existence of social reality. During life of man the everyday life is changing, as are changing goal of activity and condition of its achievement. Human existence is full of responsibilities – to itself, family, society, state, humanity. The aggregate of anxieties and duties creates “tension of everyday life”, which, in opinion of many scientists, in all times was and remains impetus to civilization and rationalization. The everyday life appears as the sphere of empiric life of man the characteristic signs of which is connection with practical activity, pragmatism, communicative, perso-

nification, intersubjectivity, repetition, stereotype, clearness. As a set of temporal and topological human experience the everyday life is realized in the space-time coordinates. The main functions of everyday life are preservation, survival, reproduction of human, society and culture. At mediation of everyday life, stability of society and broadcast of socio-cultural experience is achieved, but a sphere of uneveryday life provides innovations and socio-cultural transformations.

Key words: everyday life, life-world, the social reality, repeatability, communication, intersubjectivity.

Стаття надійшла до редколегії
27.11.2014 р.

УДК 930.1: 141.1

Оксана Сільвестрова

Проблема здійсненності та нездійсненності цілей у філософсько-історичному розумінні

Зроблено спробу у філософсько-історичному контексті розкрити проблему здійсненності та нездійсненності цілей. Наголошено, що цілі та можливість їх здійснення, так само як і причини нездійсненності, можуть аналізуватися лише з позицій сучасності і є частиною сучасного світосприйняття. Звернено увагу і на те, що проблема нездійснених цілей актуалізується у кризові періоди та переламні епохи розвитку суспільства.

Ключові слова: історія, сенс, ціль, здійсненність, нездійсненність, утопія, суб'єкт, об'єкт, пізнання, ймовірність, омана, розуміння.

Постановка наукової проблеми та її значення. Дослідження загальних проблем історичного розвитку суспільства тісно пов'язані з питанням здійснення та нездійснення поставлених цілей. Адже сама людина є початком і завершенням всіх цілей, а людство постійно стикається із проблемою визначення понять «ціль – здійсненне – нездійсненне». Історичні події, що відбувалися з найдавніших часів і до наших днів, призвели до того, що утопічні, а часом і хибні цілі люди використовують у найрізноманітніших формах як основу для «підкріплення» влади, починаючи з критики і переоцінки минулого і теперішнього, а потім переходячи і до їх заперечення. Якщо ж поширити такий підхід на проблему цілі та її результатів, то хаос у всіх сферах може призвести до знищення людського співжиття. І у цьому «вогні» віри, дій, подій змінюється все, окрім назавжди втрачених мільйонів життів і зламаних доль. Найстрашнішим тут є те, що ця сплата за ілюзії, утопії, позірності конкретно-історичних ідей, часто зовні привабливих цілей використовується й сьогодні.

Оскільки бажання людей є надзвичайно різноманітними, то вони мають і неоднозначний вплив на всі види їх діяльності. А тому життя, як зазначав Н. Макіавеллі, все ж дозволяє людині небагато, тому вона постійно незадоволена досягнутим і пересичена тим, чим володіє. Саме це змушує її ганити сучасне, хвалити минуле й прагнути до невідомого майбутнього навіть тоді, коли до цього немає жодних розумних обґрунтувань [5, с. 255].

У публікаціях на зазначену тему досить часто трапляються непорозуміння, пов'язані з нечітким визначенням поняття «нездійсненності», а також з використанням його лише в негативному трактуванні. Але варто зауважити, що це поняття, хай і неповною мірою, використовується у соціально-політичному, релігійно-побутовому та інших аспектах. Ми спробуємо виділити окремі суттєві моменти філософсько-історичного ракурсу зазначеної проблеми:

- 1) дослідження найбільш загальних питань, які пов'язані з історією людини;
- 2) аналіз найбільш загальних питань «нездійсненності», які досить часто подаються як «можливість» та «позірність». Проте поза увагою залишається проблема суб'єкта (особи, а не мас) з філософсько-історичного погляду;
- 3) нечітко визначається характер «нездійсненої цілі». Формально-теоретично питання розглядається лише з гносеологічного погляду. Але оскільки суспільство впливає на людину, а вона – на нього, то нездійсненність у усіх її аспектах набуває найширших соціальних характеристик;